

*Джону Бленду**

Синочку мій, ти ще дитя,
Що тільки входить у життя,
І щоб книжки читати, ти
Ще маєш трохи підрости.
Тож повість цю для дітвори
Сховає мама, до пори,
Коли, пізнавши смак наук,
Ти сам візьмеш її до рук.

* Джон Бленд (1898–1971) — п'ята, наймолодша дитина Едіт Несбіт.

Розділ перший

ПРЕКРАСНІ, ЯК ДЕНЬ

Від залізниці до садиби було добрих три милі дороги. Здорожена, припорошена шкапа, цокаючи, пленталася шляхом. Щойно карета залишила станцію, діти висувалися у вікна, раз у раз запитуючи:

— Що, ми уже під'їжджаємо?..

І кожного разу, коли дорогою траплялася якась оселя (а будинків тут було не густо), із дитячих горлянок виривалося дружне:

— Ну що, приїхали?..

Та щоразу дитячі сподівання виявлялися передчасними. А потім карета викотилася на згірок, по один бік якого був піщаний кар'єр, а по другий — вапняні копальні, або, як їх ще називають, вапнище. Невдовзі вдалині замріяла біла будівля, з трав'яними газонами й садом, і мама сповістила:

— Отепер уже точно приїхали!

— Який білий будинок! — захоплено вигукнув Роберт.

— А які там троянди! — підхопила Антея.

— І сливи! — докинула Джейн.

— Нівроку хатинка! — озвався схвально Сіріл.

— Хоцю лятю нізки! — вискнув Базя.

Коняка цокнула копитом, зупиняючись, карета смикнулася востаннє — і зупинилася.

Ту ж мить у кареті почалася вовтузня. Всі разом кинулись до виходу, штовхаючись, відтоптуючи ноги, але все це робилося мовчки, без ремства. Тільки мама поводитися дивно: вона не летіла до виходу, щоб першою вийти з карети, і навіть тоді, коли вийшла, крок її був розважливим і статечним, геть не схожим на дитяче галопування. Чомусь вона не поспішала скласти товариство дітям, котрі як навіжені носилися по газонах, по саду, по галявині, зарослій терником, чортополохом і ожиною, поміж покрученою брамою і зламаним фонтаном біля дому. Неначе стежити, як переносять із карети до будинку скрині та валізи, й платити візникові за дорогу — це набагато цікавіше, ніж гасати на роздоллі! Що не кажіть, а часом діти розумніші за дорослих!

Садиба була так собі: дім як дім, нічого зайвого, а як на мамин смак, то ще й без зручностей. Їй страх як не сподобалося, що в будинку немає жодної полицки і доброї посудної шафи. А тато не міг без здригання дивитись на дах та карнизи і частенько повторював, що їх, напевне, вигадав якийсь безумний архітектор. Однак цей дім мав величезну перевагу: він знаходився у сільській глушині, а що діти два роки провели безвилазно в Лондоні, ані разу не були на морі, ба навіть поїздом на день туди не

вибиралися, то ця Біла Садиба видавалася всім не садибою, а Казковим Палацом, що знаходився в серці Земних Райських Кущів. Хай би що там казали, а для дитини жити в Лондоні — те саме, що сидіти в темному сирому льосі, а надто тоді, коли це не багацька дитина.

Звісно, там повно крамниць і театрів, завжди є де розважитися і куди податися, але знову-таки, якщо твої батьки живуть не на широку ногу, навряд чи хтось тебе водитиме по тих театрах, та й ходити крамницями — тільки душу ятрити. Крім того, Лондон начисто позбавлений усього того, чим можна гратися без ризику пошкодити його або себе. Я маю на увазі ліс, пісок, дерева, річку... Скажіть, а які в цьому Лондоні форми? Що не будинок, що не вулиця — усе якесь розпрямлене, зализане і сплющене. Зовсім інша картина в селі, на природі, там кожна річ неповторної, тільки їй притаманної форми. От узяти хоча би дерева, або ж краще траву!.. Гадаю, ви вже чули від якогось усезнайка, що можна обійти весь світ і не знайти двох однакових травинок, такі вони різні. Чули? А тепер уявіть собі вулицю, де ви не стрінете не те що розмаїття — взагалі ані билінки, ані листочка, а те, що там є, настільки однакове, що просто починаєш плутатись. Ось чому діти в містах часом такі вередливі, що страшно ї сказати. Вони б і раді бути чемними, та як тут будеш, коли з тобою коїться не знати що! Мама, тата, тітки, дядьки, кузени з кузинами, няньки, гувернантки, репетитори — ніхто

не може зрозуміти, що відбувається з нещасними дітьми. Зате я все давно зрозуміла. Ви скажете: у селах часом теж малеча вередує! І це буде щирою правдою. Однак тамтешні діти вередують зовсім з іншої причини.

Отже, зовсім не дивно, що поки дітей покликали в будинок пити чай, вони облазили весь сад уздовж і вшир, обстежили всі господарські приміщення, і з них ніхто уже не сумнівався в тому, що тут, у Білій Садибі, вони житимуть, як у раю. Треба сказати, що надія на таке життя з'явилася в дітей одразу, щойно вони побачили старий маєток. А коли з'ясувалося, що тут є й задвірок, порослий кущами жасмину, який саме буяв білим цвітом і розточував навкруги аромати коштовних парфумів, що дарували їм на дні народження; коли побачили рівеньку галяву з зеленою-зеленою травою, навіть близько не схожою на буру рослинність у Кемден-тауні*; коли їм трапилася стайня, а на стаєнному горищі знайшлися залишки старого сіна — ось тоді ця надія зміцніла. А як Роберт знайшов зламану гойдалку, а потім беркицьнувся з неї і набив ґулю завбільшки з яйце, а Сіріл прищемив собі пальця дверцятами клітки, де колись наче тримали кролів, тоді в дітей розвіялись останні сумніви, що тут, у Білій Садибі, вони не житимуть, як у Бога за пазухою.

А над усе подобалося дітям те, що тут не було осоружних заборон: *того не можна! сюди зась!* Адже

* Кемден-таун — район у Лондоні.

в Лондоні, хоч би куди ти поткнувся, неодмінно натрапиш на табличку: «Заборонено!». Ті таблички невидимі, але діло своє роблять добре, і ти повсякчасно про них пам'ятаєш, а як ненароком забудеш, тобі про них обов'язково нагадають.

Отже, Біла Садиба стояла на згірку. Далі за згірком темнів ліс, із боків же його обступали вапнище і піщаний кар'єр. Внизу, від самої підосшви, брала свій початок рівненька долина з розкиданими тут і там біленькими, чудернацької форми, вапнянками, великою цегляною броварнею та іншими будівлями. І коли о вечірній порі з високих коминів курився дим, а сонце опускалося за обрій, рівнину мовби застеляло золотим туманом, а освітлені західним сонячним сяйвом хмелесушки і вапнярки нагадували якесь зачароване місто із «Тисячі й однієї ночі».

Тепер, коли я описала вам старий маєток, бачу, що у мене може вийти повість, де навіть найпростіші, найбуденніші речі, якими займається кожна дитина, викличуть у читача непідробну зацікавленість. І ви повірите геть в усе, що я скажу, ба навіть у те, що діти деколи бувають неслухняними і вередливими. А тепер уявіть собі, що я написала таку повістину, і книжка з нею опинилася в руках якоїсь педантичної тітуні. І ця тітуня, дочитавши до рядків, що діти бувають нестерпними, радісно креслить на полях «О, як тонко спостережено!» або «Щира правда!...». Скажіть, вас не образить, коли ви візьмете книжку в руки — і натрапите на подібні нотатки?

Тож я не стану повідати вам геть-геть усе, що відбувалося з дітьми, а оберу лиш те, що у жодному разі не назвеш повсякденним, і ви тоді спокійно зможете лишати книжку де завгодно, не побоюючись, що чиїсь прискіпливі тітуня або дядечко напишуть на її полях: «Правда, правда, щира правда!..». Дорослі рідко вірять у дива, їм подавай так звані «неспростовні свідчення»; ось тоді вони, може, й повірять. І зовсім інше ставлення до дивовиж у дівтори: дітей можна переконати в чому завгодно! Та для дорослих це й не таємниця.

І ось вони розповідають вам байки про те, що земля — кругла, як апельсин, хоч ви на власні очі бачите, що вона рівна, як стіл, і тільки де-не-де горбиста. А ще вони переконують, що земля обертається круг сонця, тоді як повсякденний глузд підказує, що це не так — це сонце вранці сходить над землею, а на ніч опускається за обрій, аби поспати там, як і належить порядному сонцю, земля ж тимчасом опиняється в пільмі та нишкне, мов та миша. Однак ви ймете віри тим, хто каже, що земля має кулясту форму і обертається круг сонця, так? Якщо ви вірите у це, то повірите й в те, що Антея та Сіріл, ще не проживши й тижня в цій глушині, зустріли найсправжнісінького ельфа. Принаймні, вони самі вважали його ельфом. А вважали тому, що він їм сам назвався ельфом, тож довелось повірити. Однак він зовсім не був схожий на тих ельфів, про яких вам, напевне, доводилось чути, читати, а може, й бачити навч.

Діти зустріли його у піщарні, коли були в ма-
єтку самі, без батьків. У батька виникли якісь рап-
тові справи, і він мусив відбути до Лондона, а мамі
слід було доглянути бабусю, котра саме нездужала.
Отож, і тато, і мама нашвидку зібралися та поїхали,
а діти залишилися самі у порожньому домі. Вони
блукали кімнатами, де панувала мертва тиша, а під
ногами шерехтіли ще не прибрані шнурки, зав'язки
та шматки паперових обгортки, і не знали, до чого
вчепитися.

Врешті стомлений нічев'ям Сіріл запропонував:

— А давайте візьмемо лопати та підемо в пі-
щарню копати. Уявімо собі, що це морський берег.

— Тато казав, що тут справді колись було море, —
озвалась Антея. — І тут є мушлі, яким уже багато
тисяч років.

Отже, діти пішли до піщарні.

Авжеж, вони вже встигли побувати на краю пі-
щарні, і навіть зазирали в неї зверху вниз, але спу-
скатися туди не поспішали, бо якби тато дізнався,
що вони там були, він взагалі заборонив би їм сюди
приходити. Та сама заборона поширювалася і на
вапнище. Хоча, як до кінця усе з'ясувати, в отих
піщарнях і вапнищах немає нічого страшного, го-
ловне, щоб не лазити крутосхилами та ходити лиш
там, де без зусиль проїде підвода.

Кожен ніс по лопаті, і всі по черзі несли Базю.
Він був іще зовсім малий, а Базею назвали його
за те, що першим словом, яке він вимовив, було
щось схоже на овече бекання: «Б-е-е-е!». Антею

ще називали Пантерою, що трохи дивно, коли порівнювати написання цих двох слів, проте коли їх вимовляти, спочатку одне, потім друге, то помітно, що звучать вони досить подібно.

Піщарня була широка, глибока і поросла по краях травою та побляклими жовтенькими і фіолетовими квітами. Вона була схожа на величезний чан. То тут, то там лежали купки гравію, що добувався з ям, котрі, неначе віспини, вкривали стінки цього «чану». Ближче до верхнього краю, у прямовисних схилах, чорніли малесенькі нори, в яких гніздилися невеличкі ластівки-берегівки.

Ви запитаете: а що робили там діти? Ну звісно ж, будували замок, але скажіть, яка від того втіха, коли ви достеменно знаєте, що ні тепер, ні через п'ять хвилин не набіжить прибійна хвиля і не затопить рів навколо замку, не зруйнує міст, а діти так і лишаться сухі-сухісінькі!

Сіріл узявся копати печеру, щоб погратися у піратів, але діти сказали, що це небезпечно, бо печера така неодмінно завалиться, і доведеться тоді гратися не в піратів, а в похорон. А потім усім заманулося рити тунель — від піщаного замку наскрізь до Австралії. Якщо, зметикували діти, земля кругла, то з протилежного її кінця діти ходять по землі сторч головою, наче мухи по стелі.

І діти трудилися в поті чола. Дуже скоро всі були від ніг до голови в піску, обличчя у всіх чотирьох розпаленіли й заблищали краплинками поту. Базя спробував пісок на смак, а з'ясувавши, що цукор-пі-

сок і просто пісок — різні речі, зчинив дикий ґвалт. Накричавшись досхочу, він вмовстився на травичці посеред незакінченого замку і міцно заснув. Брати і сестри запрацювали з подвійним завзяттям, і тунель до Австралії став глибшати так стрімко, що Джейн (для своїх просто Коця) перелякано скрикнула:

— Заждіть! Ану як наш тунель провалиться, ми випадемо десь в Австралії і запорошимо очі австралійським дітям!

— Атож, — кивнув Роберт, — вони тоді розлютяться, почнуть жбурляти в нас каміння, і через це ми не побачимо всіх їхніх кенгуру, опосумів, казуарів, чи хто в них там ще.

Сіріл і Антея добре розуміли, що від Австралії їх відділяє трохи більша відстань, ніж це комусь видавалося, але й вони слухняно відклали лопати і почали копати руками. Тим паче, що копати було легко: пісок на глибині мілкий, сипучий і сухий, як на морському пляжі. Раз по раз у піску траплялися маленькі мушлі.

— Уявіть собі, — сказала Джейн, — що колись тут хлюпотіло море, і все було вологе та блискуче від води: і риба, і морські вугрі, і корали, й русалки...

— І на кожному кроці стирчали корабельні щогли та лежали потоплені іспанські галеони* зі скарбами на борту, — докинув Сіріл. — А знаєте, я б

* Галеон — велике багатопалубне вітрильне судно. Найбільшу відомість галеони отримали як судна, котрі перевозили іспанські скарби, а також як військові кораблі.

не відмовився знайти золотого дублона* чи щось подібне.

— Якщо тут було море, то куди воно звідси поділося? — поцікавився Роберт.

— Ну, вже точно не відром його вичерпали, — відказав йому Сіріл. — Тато колись розповідав, що часом землі під водою стає спекотно, як ото, знаєш, людині під ковдрою. Що тоді робить людина? Вона покрутиться-покрутиться, ковдра з неї сповзає. Так само й земля: покрутилася-покрутилася, море відступило, і тепер тут суша. Ходімо краще мушлі пошукаємо. Гадаю, в тій печерці мають бути мушлі, а ще там щось схоже на якір з розбитого корабля. Гайда, бо в цьому австралійському тунелі така спека, що здуріти можна.

Всі погодилися, крім Антеї. Вона й далі завзято копала тунель. Дівчинка мала звичку доводити до завершення все, до чого бралася. І на думку Антеї, негоже почати копати тунель до Австралії, а потім покинути його, не докопавши!

У печері на наших пригодників чекало цілковите розчарування. Мушель там не було, а якір від потопленого корабля виявився держакон від зламаного кайла. Зайнятися не було чим, і діти стали думати про те, що коли довкіл тебе пісок (якщо це, звісно, не пісок морського пляжу), дуже хочеться пити. Хтось уже навіть був не проти збігати додому й принести лимонаду, як раптом тишу сколихнув Антеїн вигук:

* Дублон — іспанська старовинна золота монета.